

УДК 373.3.016:7

**РОЛЬ ВИВЧЕННЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ
КЛАСІВ У ВНЗ**

О.С.Шинін

Анотація. У статті з'ясовується роль вивчення мистецьких дисциплін у підготовці вчителя початкових класів у ВНЗ та роль психолого-педагогічних дисциплін у культурній творчості вчителя початкових класів.

Ключові слова: образотворче мистецтво, малюнок, живопис, естетизація, драматичне мистецтво.

Аннотация. В статье выясняется роль изучения художественных дисциплин в подготовке учителя начальных классов в вузах и роль психолого-педагогических дисциплин в культурном творчестве учителя начальных классов.

Ключевые слова: изобразительное искусство, рисунок, живопись, драматическое искусство.

© О.С.Шинін

Summary. In the article it appears the role of art study courses to prepare primary school teacher at the university and the role of psychological and pedagogical disciplines in the cultural creativity of primary school teacher.

Keywords: art cultural, picture, painting, dramatic art.

Вступ, аналіз останніх досліджень. Сучасні тенденції розвитку мистецької освіти, зокрема освітньої галузі «Художня культура», потребують удосконалення та розвитку професійних умінь учителя початкових класів, що викладає дисципліни естетичного циклу, зокрема образотворче мистецтво.

Процес формування людської особистості, зокрема вчителя, повинен здійснюватися за законами краси, тобто важливим компонентом мети його підготовки є естетичний. Розвиток естетичних можливостей, здібностей і почуттів мають велике значення насамперед для загального формування особистості, про що свідчить вітчизняний і зарубіжний досвід.

Реалізація завдань естетичного виховання молодших школярів ставить принципово нові вимоги до професійної підготовки педагогічних працівників. Важливу роль у творчому розвитку особистості педагога відіграє мистецтво. Його використання в процесі навчання створює можливості для гармонізації емоційних і логічних компонентів діяльності майбутніх учителів початкових класів, реалізації їхнього творчого потенціалу. Значення фахової компетентності майбутнього вчителя як передумови його професіоналізму у процесі викладання мистецьких дисциплін підкреслюється в педагогічних працях Г.Фешиної, Г.Петрової, І.Зязюна, Л.Хомич, О.Рудницької, В.Подрезова, Л.Масол, О.Отич, О.Шевнюк.

У педагогічній літературі висвітлюються проблеми формування художньої культури вчителя, виділені професійні якості, що впливають на готовність і педагогічну майстерність. Так, Г.Петрова, розробляючи професіограму в галузі художньої культури майбутнього вчителя, підкреслює такі його якості: потребу в систематичному художньому вихованні, самовихованні та самоосвіті, широкий естетичний та художній кругозір, високорозвинений естетичний ідеал, смак, уміння аналізувати, опановувати, сприймати мистецький об'єкт, високий рівень розвитку художньо-творчих здібностей [7]. Л.Хомич вважає, що основними показниками естетичної вихованості вчителя є ступінь оволодіння методикою викладання предметів гуманітарного циклу та глибокі знання з мистецтва; координація своєї роботи, творче мислення, уміння подати матеріал [8].

Проблема професійної підготовки вчителя початкових класів завжди перебувала в центрі уваги педагогічної громадськості. Проте на сучасному етапі розбудови гуманістичної, особистісно-орієнтованої системи вищої освіти вона набула особливої актуальності. Адже саме вчитель початкових класів найпершим у школі презентує учням навколишній світ у всій його різноманітності. Від професійної компетентності педагога залежить, чи сформується в молодшого школяра цілісний погляд на світ як на гармонійну єдність, чи розчленується ця єдність у процесі пізнання. У зв'язку з цим вагомого значення набуває проблема інтеграції як найбільш сучасного підходу до конструювання змісту освіти – загальної та професійної.

У науково-педагогічній літературі активно висвітлюються різні аспекти інтеграції у навчально-виховному процесі (Г.Батуріна, С.Гончаренко, Р.Гуревич, В.Загвязинський, М.Іванчук, В.Льченко, І.Козловська, І.Лернер та ін.). Питанням інтеграції мистецтв у процесі художньо-естетичного навчання й виховання школярів присвячені праці Н.Аніщенко, Г.Падалки, В.Рагозіної, О.Рудницької, Г.Тарасенко, Г.Шевченко, О.Щолокової та ін. Набули поширення програми інтегрованих курсів для початкової школи, зокрема варіант інтеграції навчання грамоти, математики, ознайомлення з навколишнім світом для першого класу (М.Вашуленко, Н.Бібік, Л.Кочина); інтегрований курс "Мистецтво" (авторські колективи під керівництвом Л.Масол, О.Щолокової); програма курсу "Художня праця" (В.Тименко) та ін. Досліджуючи проблему цілісного художнього розвитку особистості, науковці все частіше розглядають кожен вид мистецтва як одиничність цілого в контексті органічного мислення суб'єкта. Одним із пріоритетних напрямів оновлення освіти має стати інтеграція як засіб створення більш цілісної, гармонійної картини світу. Як слушно зазначають С. Гончаренко та Ю. Мальований, традиційна предметна система навчання складалася протягом останніх двох століть значною мірою під впливом механістичної картини світу, раціоналістичного й технократичного погляду на світ як на якийсь неживий механізм, що розчленовується у процесі пізнання [5].

Мета роботи. Дослідити роль вивчення мистецьких дисциплін у підготовці вчителя початкових класів у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Підготовка студентів педагогічних факультетів спрямована на оволодіння знаннями та вміннями з окремих спеціальних дисциплін. Аналіз педагогічної практики свідчить, що студенти не завжди підготовлені до творчого вирішення естетико-виховних завдань,

використання власного художньо-естетичного досвіду в навчально-виховному процесі. Це зумовлено також тим, що знання і вміння в цій сфері підготовки розглядаються як другорядні і не усвідомлюються студентами як професійно значущі. Зазначені суперечності загострюються появою нових типів навчальних закладів із підвищеним рівнем гуманітарно-естетичного компонента змісту освіти і виховання.

Для успішної підготовки вчителів початкових класів до навчальних планів вищих педагогічних закладів освіти було введено предмет «Образотворче мистецтво з методикою викладання». Навчальний курс «Образотворче мистецтво з методикою викладання» належить до фундаментальних дисциплін, які формують професійні якості майбутніх педагогів початкових класів. У курсі «Образотворче мистецтво з методикою викладання» висвітлюються мета і завдання викладання образотворчого мистецтва в початкових класах, розкриваються зміст і методика основних видів образотворчої діяльності, роль вчителя як організатора та керівника художнього розвитку й естетичного виховання дітей у навчально-виховному процесі, зв'язок в роботі з дітьми дошкільного й молодшого шкільного віку, засоби підвищення ефективності навчально-виховної роботи з образотворчого мистецтва. Важливу роль у творчому розвитку особистості відіграє мистецтво. Його використання в процесі навчання створює можливості для гармонізації емоційних і логічних компонентів діяльності майбутніх учителів, реалізації їхнього творчого потенціалу. Оскільки мистецтво є складовою частиною духовної культури суспільства і специфічним видом практично-духовного освоєння світу, воно має неоціненне значення для цілісного суспільного виховання особистості, її емоційного, естетичного та інтелектуального розвитку.

В аспекті розглянутої проблеми інтерес становить зарубіжний педагогічний досвід з питання реалізації програми «Виховання – мистецтвом», яка головним завданням свого часу проголосила гармонізацію особистості учня, залучення його до художньої творчості. Програма складена під впливом ідей видатного англійського філософа Герберта Ріда і реалізується в початкових класах Англії, США, Канади, Австралії. Концепція гармонізації навчальної діяльності учнів втілюється в художній творчості на уроках гуманітарних, соціальних і природничо-математичних дисциплін, універсальним засобом естетизації яких зарубіжні дослідники вважають малюнок, живопис і образотворче мистецтво.

«Образотворче мистецтво з методикою викладання» як навчальна дисципліна має на меті формування основ професійно-педагогічної свідомості вчителя початкових класів. У ході її досягнення реалізуються наступні завдання:

- опанування майбутніми вчителями знаннями теорії, історії, методів наукових досліджень в галузі методики викладання образотворчого мистецтва в початкових класах;
- оволодіння знаннями про цілі й засоби, плани і програми педагогічної діяльності і педагогічного спілкування, об'єкти і суб'єкти педагогічної взаємодії, усвідомлення професійно-значущих цінностей;
- оволодіння студентами інтелектуальними та практичними вміннями розв'язувати завдання викладання образотворчого мистецтва у початковій школі і сучасними вимогами до уроку та підготовки вчителя до нього;
- створення основи для наступного формування творчого підходу до діяльності вчителя образотворчого мистецтва у школі.

Забезпечення високого рівня практичної підготовки майбутніх учителів у ВНЗ тісно пов'язане з використанням у навчально-виховному процесі поряд з традиційними, академічними методами навчання, так званих активних, професійно орієнтованих. Оволодіння педагогічними інноваціями, які базуються на психолого-педагогічних, соціально-культурологічних та фахових знаннях, дозволить учителю досягти високого рівня майстерності у здійсненні естетичного виховання школярів.

Крім цього, майстерність учителя початкових класів, який викладає образотворче мистецтво, передбачає належний рівень розвитку його практичних умінь у сфері художньої діяльності. Учня потрібно не лише познайомити з поняттями «колір», «композиція», «форма», «простір та об'єм», а й розкрити особливості змішування фарб, практично продемонструвати вправи за допомогою педагогічного малюнка на дошці, альбомному аркуші. Педагог повинен уміти розкрити сутність послідовності зображення на площині, пояснити особливості зображення з натури (на будь-якому етапі виконання). Виконати ці практичні завдання на високому рівні спроможна лише особистість, яка має сформований досвід такої діяльності. Вважаємо, що саме це має на увазі психолог В.С.Кузін, стверджуючи: «Майстерність в образотворчому мистецтві означає володіння зображувальною технікою, тобто володіння графічними і живописними вміннями; тільки за цієї умови можливе створення досконалого твору мистецтва» [6].

У країнах далекого зарубіжжя пошуки багатьох учених-педагогів спрямованої на виявлення доцільних форм і методів естетизації навчально-виховного процесу. З новаторських позицій у сучасній

зарубіжній педагогічній науці трактують взаємозв'язок між естетичним, емоційним, творчим, індивідуальним вихованням, розкривають естетико-виховні можливості всіх навчальних дисциплін. Важливого значення в реалізації мети естетичного виховання надають особистості вчителя, його професійній майстерності. Через те для формування у майбутніх педагогів ціннісних уявлень про значення мистецтва для розвитку дитячої індивідуальності, а також вироблення у студентів умінь естетизувати викладання будь-якої навчальної дисципліни, значна роль відводиться цільовому блоку навчальних програм педагогічних коледжів та університетів.

Зарубіжні спеціалісти визначили такі основні шляхи естетизації педагогічного процесу: перший – розробка інтегрованого курсу (поєднання образотворчого, музичного, хореографічного, драматичного мистецтва); другий – доповнення змісту кожної навчальної дисципліни естетичним компонентом; третій – орієнтація на періодичне проведення тематичних занять-блоків з інтегруванням окремих мистецтвознавчих і загальноосвітніх навколо спільних для них понять; четвертий – використання мистецтва як базової основи загальної освіти з викладання дисциплін типу «Образотворче мистецтво і математика», «Малюнок і фізика», «Живопис і література» тощо [2, с.24].

Своєрідне місце серед художніх дисциплін у підготовці вчителя за кордоном відводять драматичному мистецтву. Аналіз літератури дає підстави стверджувати, що загальнокультурний рівень розвитку особистості вчителя залежать від таких чинників: мистецької культури, що формується у процесі ознайомлення з різними видами мистецтв у суспільному житті (театр, музеї, картинні галереї, виставки образотворчого мистецтва, кіно тощо); соціально-психологічної культури як форми і процесу організації суб'єктом своєї життєдіяльності на побутовому рівні; інтелектуальної культури, яка формується у процесі навчальної діяльності в педагогічному закладі і забезпечує розвиток мислення й мовлення, навичок спілкування, організації наукових досліджень тощо; професійної культури як уміння творчо організувати цілісний навчально-виховний процес.

Психолого-педагогічні дисципліни за своєю суттю є гуманними. Вони мають сприяти формуванню духовного начала в розвитку свідомої культурної творчості майбутнього вчителя. Через те в їх змісті, запропонованому нами, є естетичний компонент, який можна реалізувати в процесі: 1) ознайомлення з античною культурою на основі вивчення філософських учень стародавніх Греції та Риму; 2) вивчення давньогрецької і дохристиянської слов'янської міфології для виявлення їх виховного значення; 3) ознайомлення з життям і педагогічною діяльністю видатних зарубіжних і вітчизняних філософів, письменників, педагогів і психологів, в особистості яких був повно виявлений ідеал всебічно освіченої людини; 4) формування культури взаємовідносин у цілісному навчально-виховному процесі під час вивчення всього циклу психолого-педагогічних дисциплін; 5) формування культури мовлення вчителя (особливе значення в цьому курсі педагогічної майстерності, а також особистості кожного викладача вищого навчального закладу); 6) формування педагогічного такту під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін і проходження педагогічної практики; 7) включення в курс «Теорія та історія педагогіки» спеціальних розділів «Естетизація процесів навчання і виховання молодших школярів», що дає змогу ознайомитися з концепціями естетичного виховання, а також «Шляхи і методи творчого розвитку молодших школярів», в якому розкрито особливості використання мистецтва.

Висновки. Розвиток професійно-мистецьких умінь учителя початкових класів забезпечується за допомогою спеціальної організації навчальної діяльності під час викладання курсу «Образотворче мистецтво з методикою». Визначаємо як найбільш результативні організаційні форми: використання проблемного навчання та ігрових технологій, можливості дистанційної освіти та науково-дослідницької роботи на засадах співробітництва, видання спеціальної літератури, що розкриває теорію і методику розвитку професійно-мистецьких умінь в учителів початкових класів.

Отже, мистецтво повинне бути компонентом змісту психолого-педагогічної підготовки вчителя, сприяти такій організації процесу його професійної підготовки, яка б відповідала специфіці естетико-художнього процесу засвоєння.

Література

1. Зязюн І. Формування особистості радянського вчителя / І. Зязюн. — К.: Т-во «Знання» УРСР, 1989. — 48 с.
2. Лещенко М. Зарубіжні технології підготовки вчителів до естетичного виховання / М. Лещенко. — К., 1995. — 174 с.
3. Петрова Г. Вопросы эстетической подготовки будущего учителя / Г. Петрова. — Казань: Из-во Казан. ун-та, 1976. — 198 с.
4. Фешина Г. Эстетическое образование и воспитание будущего учителя в педагогическом вузе / Автореф. дис. ... канд. пед. наук / Г. Фешина. — Казань, 1975. — 27 с.
5. Гончаренко С., Мальований Ю. Інтегроване навчання. За і проти / С. Гончаренко, Ю. Мальований // Освіта. — 1994. — 16 лютого. — С. 5.

6. Кузин В.С. Психология: учебник / В.С.Кузин, Б.Ф.Ломова. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Высш. школа, 1982. – 256 с.
7. Петрова Г. Вопросы эстетической подготовки будущего учителя / Г.Петрова. – Казань: Из-во Казанского университета, 1976. - 198 с.
8. Хомич Л. Роль мистецтва у професійно-педагогічній підготовці вчителя / Л.Хомич // Мистецтво і освіта. - 1998. - С. 51.
9. Орлов В.Ф. Мистецтво і педагогічні технології / В.Ф.Орлов // Мистецтво та освіта. - 2001. - №1. - С. 11-12.
10. Шевнюк О. Культурологічна освіта майбутнього вчителя / О.Шевнюк // Мистецтво та освіта. - 2003. - №1. - С. 2-7.